

STAROBRNĚNSKÉ PRAVOBŘEŽÍ SVRATKY V RANÉM STŘEDOVĚKU

Dana Zapletalová

Príspevek se snaží shrnout dosud známé informace o raně středověkém osídlení na starobrněnském pravobřeží Svatky. V posledním desetiletí bylo na tomto území provedeno několik důležitých záchranných výzkumů. Jejich výsledky spolu se zapojením informací známých ze starších akcí různé výpovědní hodnoty již dovolují předběžně usoudit na charakter osídlení v různých částech sledovaného prosotru a některé jeho prostorové a funkční změny. Zároveň je ale poznání limitováno koncentrací výzkumů v historickém intravilánu, takže se zatím nelze vyslovit k prezenci či absenci osídlení v některých obdobích.

Staré Brno – raný středověk – osídlení – pohřebiště – sakrální stavba – komunikace – výrobní zařízení

ÚVOD

Předmětem studie budou raně středověké nálezy získané archeologickým výzkumem či sběrem na pravobřeží Svatky v okolí Vídeňské ulice (dnes k. ú. Štýřice). Pravobřežní část Starého Brna leží převážně na severním svahu kvartérní terasy Svatky, překryté würmskou sprašovou, resp. prachovito-písčitou návějí a holocénním půdním typem. Ze západu je ohraničena výraznou vyvýšeninou východní části Červeného kopce (250–310 m), tvořeného devonskými slepenci, křemenci a pískovci, jenž patrně sloužil již od raného středověku jako převážný zdroj kamene. Nadmořská výška sledovaného prostoru se pohybuje cca od 200 do 215 m. Terén se svažuje ke Svatce, na níž je pro raný středověk předpokládán brod v místech pozdějšího mostu, jehož funkční nástupce slouží na stejném místě dodnes. Koryto Svatky je však dnes regulováno.

Sledované území patřilo v minulosti k historickému katastru Starého Brna. V průběhu středověku a novověku zde lze, byť mezerovitě, sledovat majetkové enklávy různých vrchností a držitelů včetně zeměpána (např. *Doležel 2000*, 172–175). Toto území bylo osídleno i v některých obdobích pravěku a v poslední době přibýlo díky záchranným archeologickým výzkumům informací o místním raně středověkém osídlení. Tyto poznatky otevírají zejména otázku, do jaké míry se sídelní poměry na studovaném území ve vrcholném středověku oproti dřívější době změnily, případně co mohlo přetrvat. Zároveň je vzhledem k objevům učiněným v levobřežní části Starého Brna (*Cejnková 1992; Cejnková–Loskotová 1993; Zatloukal 2000; Zapletalová–Peška 2005; Jordánková–Loskotová 2006*) nutné pokusit se stanovit, jaký měly tyto dvě lokality v průběhu raného středověku vztah. Tato studie se pokouší dosud známé informace utřídit a zjistit, co z nich pro dějiny starobrněnského pravobřeží Svatky může vyplývat.¹

DĚJINY ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU

Raně středověké aktivity z pravobřeží Starého Brna jsou známy již poměrně dlouho. Ve 30. letech 20. století bylo

narušeno sídliště na nároží dnešní Vojtovy a Grmelovy ulice (*Hrubý 1961*, 134–135; *Procházka 2000*, 26); tehdy zachráněné nálezy mají dnes informativní hodnotu sběru. Další akcí dotknuvší se raně středověkého osídlení byly výzkumy K. Valocha a B. Novotného při západní straně Vídeňské ulice roku 1972 (*Novotný 1973; Valoch 1975*). Následovala až prostorově omezená sonda R. Zatloukala (výkop pro vodovodní potrubí na parcele 640/8) z roku 1991 opět při západní straně Vídeňské ulice, jež doložila nepříliš typické mladohradištní a vrcholně středověké nálezy, snad i kulturní vrstvy (*Zatloukal 1991; výzkum AU 4/91*). Pak proběhl až roku 1997 za ztížených podmínek první záchranný výzkum v areálu konventu milosrdných bratří. Tehdy se podařilo v kanalizačních rýhách v jižním traktu doložit halštatské, mladohradištní a vrcholně středověké osídlení (akce 154/97; *Zapletalová 1999*). Výzkum kabelovodu podél východní hranice vozovky ve Vídeňské ulici roku 1998 tyto poznatky potvrdil a doložil první mladohradištní vtesanou pec (akce A98/36; *Kováčik 1998*). V roce 1999 byly zkoumány sklepní prostory pod severním křídlem konventu (akce 28/99; *Matějíčková 2000*). Při této příležitosti bylo kromě očekávaného mladohradištního a vrcholně středověkého osídlení zachyceno do té doby neznámé středohradištní pohřebiště. V roce 2000 byly s téměř negativním výsledkem sledovány přeložky inženýrských sítí severovýchodně od kláštera a v blízkosti koryta řeky Svatky (*Sadilek 2001; Merta–Kováčik–Peška–Procházka–Sadilek 2001*, 102). V letech 2002–2005 proběhl ve dvou navazujících etapách plošně nejrozsáhlejší výzkum na staveništi pavilonu akutní medicíny východně konventu a severně nemocnice (akce A70/2002 a A31/2005; *Zapletalová 2005a; 2005b; Holub et al. 2003*, 86–87; *Holub et al. 2004*, 55), jenž doložil opět středohradištní pohřebiště a mladohradištní osídlení včetně železářského areálu. Přitom je nutno poznamenat, že všechny tyto aktivity mohly být známy již v 80. letech 20. století, rozáhlé zemní zásahy v areálu nemocnice však tehdy nebyly archeologicky sledovány. Další záchranné akce vesměs pozitivní informace o raně středověkém osídlení nepřinesly. V roce 2003 to byly přeložky vodovodu na Vídeňské ulici (*Holub et al. 2004*, 67). Neosídlená byla parcela Kamenná 55 v prudkém svahu nad barokním klášterem alžbětinek (*Zapletalová 2003a; Holub et al. 2004*, 66). S negativním výsledkem byly sledovány přeložky kabelů pro světelnou signalizaci na křižovatce ulic Vídeňská, Vínohradská a Vojtova (*Zapletalová 2003b; Holub et al. 2004*, 76). Následně byl realizován ještě výzkum ÚAPP Brno na parcele při jihozápadním nároží ulice Vídeňská a Vínohradská rovněž s negativním zjištěním (*Kos 2005*, 279). Zatím poslední pozitivní akcí v tomto prostoru byl výzkum Vídeňská 15, kde ovšem stavebníkem nebyla umožněna plošná exkavace (akce A61/2005; *Polánka–Sedláčková–Zúbek 2006; Holub et al. 2005*, 149).

BRNO – POLNÍ ULICE (VOJTŮVA / GRMELOVA)

Roku 1929 bylo při stavbě autobusových garáží ČSAD v tehdejší Polní ulici (roh dnešní Vojtovy a Grmelovy ulice) narušeno rozsáhlé raně středověké sídliště. O záchranu nálezů ze zasloužil *J. Skutil* (1946–1947, 54). V terénu nebyly rozlišeny nálezové horizonty, byly ale v keramickém materiálu stanoveny dodatečně *V. Hrubým* (1961, 134–135). Nekeramické nálezy lze dnes přiřadit k jednotlivým horizontům jen v omezené míře.² Středohradištní keramika je vypálena převážně do tmavě šedých odstínů, jedná se ovšem spíše o méně kvalitní oxidační výpal v nehomogenní atmosféře. Výskyt slídy v keramickém těstě není příliš výrazný. Vyskytují se zde silně přehnuté okraje (téměř vodorovné) a výzdoba se koncentruje především na horní části výdutí. Vesměs ji představují kombinace hřebenových vlnic a pásů, popř. jen hřebenové vlnice. Nejčastěji se jedná o střídání vlnic a pásů; výzdoba je velmi rutinní, vlnice jsou zašpičatělé a skloněné vlevo, mají tendenci k nepravidelnosti. V jednom případě se vyskytla kombinace dvou méně rutinních hřebenových vlnic mezi dvěma pásy, již využívajících rychlejší rotaci, což je převážně výzdobné schéma na nálezech ze sondy III ve Starém Lískovci. Ojedinele se objeví i výzdoba větvičkovitým hřebenovým vpichem. Podobné tvary jsou typické pro 2. horizont Č. Stani (1994, 268–269), jenž ovšem není spolehlivě časově vymezen ani jemněji periodizován, takže nálezy lze datovat pouze obecně do průběhu 8.–9. století. Relativně mladším dojmem působí výzdoba dvou fragmentů s větší amplitudou rutinně provedené vlnice a malým počtem zubů na hřebenu (*Zapletalová 2001*, 116–117).

Mezi mladohradištními keramickými nálezy dominují tuhové zásobnice a silnostěnné hrnce, objevuje se zde ale i oxidačně pálená keramika. Z nekeramických nálezů stojí kromě časově blíže nezařaditelných přelenu a proplétáčků za zmínku parohové hřeblo s pletencovým motivem, ostruha s rombickým bodcem a skleněný prsten (*Hrubý 1961*, 134–135, 147–148). Důležitý je i fakt, že roku 1932 byla při stavbě garáží získána a do sbírek MZM předána mince Konráda I., typ C. 366 (*Sejbal 1983*, 195). Celý nálezový soubor s výpovědní hodnotou sběru lze prozatím jen volně přiřadit 11.–12. století.

U tohoto sídliště je ještě naděje na další výzkum, i když terén v jeho bezprostředním okolí bude jistě poškozen zástavbou, inženýrskými sítěmi, pohřbíváním a možná i těžbou (na indikační skice stabilního katastru je v těchto místech rozparcelována na šterkovna, stav těžby však není znám) a zejména sportovním areálem Moravské Slávie.

NÁLEZY HROBŮ PŘI ZÁPADNÍ STRANĚ VÍDEŇSKÉ ULICE

Mladohradištnímu sídlišti na Polní ulici byly připisovány mladohradištní hroby nacházené v průběhu 70. let na západní straně severnější části Vídeňské ulice. V červenci roku 1972 ohlásili dělníci nález lidských kostí na Koněvově (Víteňské) ulici. K nálezů byl vyslán preparátor ústavu Anthropos S. Šiler, jenž konstatoval, že jsou kosti recentní, zaznamenal však paleolitické nástroje. Následně lokalitu ohledal K. Valoch, jenž poté zorganizoval s pomocí studentů prehistorie záchranný výzkum. Sonda vedená v prostoru mezi domy č. 16 a 26 byla zaměřena přednostně na paleolitické osídlení. O lidských kostech bylo

konstatováno, že pocházejí z hrobů zrušeného starobrněnského hřbitova, rozprostírajícího se okolo kláštera milosrdných bratří (!), autor výzkumu však uvádí nález dvou esovitých záušnic (*Valoch 1975*, 3). Uvádí i odstranění zástavby a násypu pro ni těžkou mechanizací. Popisuje nálezovou situaci cca 15 m od severnějšího domu č. 16 (lokalita I) a cca 50–56 m od tohoto domu (lokalita II). Poloze hrobů autor větší pozornost nevěnuje, uvádí však hrobový zásyp při západní straně severnější lokality I a žádné narušení pozdějšími zásahy s výjimkou vlastní stavby při popisu lokality II. Poloha hrobů tedy může být cca o 40 m severnější než uvádí *R. Procházka* (2000, 20, obr. 4, lokalita č. 4). Na lokalitě však patrně musela být narušena přinejmenším ještě mladohradištní kulturní vrstva, z níž dodatečně získal střešový materiál *R. Procházka*, jemuž vděčím za jejich poskytnutí. Mezi těmito nálezy, odpovídajícími horizontu 2. poloviny 11.–12. století, převažují zlomky silnostěnných nádob s vysokým podílem tuhy v keramickém těstě, často s plochou lištou nebo výzdobou hrubými jedno- či vícezubými vlnicemi, žlábků a otisky hřebene, zlomky tenkostěnné do červena pálené netuhové keramiky jsou zde spíše ojedinelé. Toto zjištění může mít vzhledem k poznatkům z blízkých výzkumů v trase kabelovodu a na Vídeňské 15 i určitý chronologický význam, nálezový soubor má však výpovědní hodnotu sběru.

Mladohradištní hroby hlášené K. Valochem by mohly být i totožné s oněmi dvěma, které prozkoumal přibližně ve stejné době a každopádně při stejné příležitosti *B. Novotný* (1973, 66); bližší lokalizace z jeho popisu nálezové situace nevyplývá. *B. Novotný* však ohlásil nález tří bronzových záušnic o průměru 2,1 cm, jež jsou deponovány v Muzeu města Brna (*Cejnková–Loskotová 1993*, 23; inv. č. 318 479–318 481). Tyto hroby byly zapuštěny do mladohradištní kulturní vrstvy, z níž pocházejí podle autora výzkumu nálezy z 9. a 10. století; podle *R. Procházky* (2000, 26) je však mezi těmito nálezy i mladší keramika, nejméně ještě z průběhu 11. století. Sídlíštní mladohradištní nálezy, jež mají pocházet ze sondy K. Valocha, rozhodně nejsou totožné s nálezy, jež publikoval *B. Novotný* (1973, tab. 47; srov. obr. 4).

Další ojedinelý nález mladohradištního hrobu byl učiněn na Vídeňské (tehdy Koněvově) ulici údajně přímo naproti kostelu sv. Leopolda; v MZM je z této záchranné akce deponována esovitá záušnice (přír. č. Pa 39/73). Vzniká tak otázka, jaký byl skutečný počet narušených hrobů.

JIŽNÍ KŘÍDLO KLÁŠTERA MILOSRDNÝCH BRATŘÍ

Záchranný výzkum, realizovaný bez smlouvy s investorem, sestával z dokumentace stěn výkopů pro inženýrské sítě v jižním křídle konventu a ve dvoře mezi tímto křídlem a kostelem. Téměř všechny zásahy doložily mladohradištní kulturní vrstvu (s. j. 112 = 130 = 153, snad i 132) na půdním horizontu, jež se v řezu jevila jako intaktní, patrně však byla místy znečištěna mladšími aktivitami (zemědělsky?). Mladohradištního stáří může být i rozsáhlejší výkop neznámé funkce s. j. 502 (výplně s. j. 107, 108 a 109; rozměr patrně překračuje 3 m), zahloubený do půdního horizontu. Stáří vrstvy s. j. 106 nad jeho zásypy, z níž byl získán rovněž ojedinelý malý mladohradištní keramický zlomek, je diskutabilní, může ale opět jít ještě o raně středověkou kulturní vrstvu nebo přemístěný materiál z ní. Mla-

dohradištní keramika se dostala i do některých mladších planýrek a zásypů. Nálezové soubory bohužel nejsou příliš početné ani výrazné, umožňují pouze rámcovou dataci do 2. poloviny 11.–12. století.

Dodatečně oproti nálezové zprávě (*Zapletalová 1999*) lze k raně středověkému osídlení přiřadit ještě jeden druh nálezu z tohoto výzkumu, a to lidské kosti. Ve větší koncentraci byly zaznamenány rozdrčené v planýrce s. j. 114 (dorovnávkou pro podlahu) v řezu v místnosti č. 116 v nároží jižního a východního křídla, což bylo hodnoceno v souvislosti s novověkou nemocnicí. Poté byly bezpečně rozpoznány ještě v místnosti 113 přistavěné při vnitřním nároží jižního a západního křídla, v nejspodnější vrstvě (s. j. 146) zásypu drobného zásahu do nejdříve v 16. století zplanýrované velké, snad exploatační jámy. Tento nález byl zpočátku pod dojmem blízkého kostela sv. Leopolda a s přihlédnutím ke stratigrafii hodnocen jako novověký hrob. Dnešní stav poznání však umožňuje spíše jinou interpretaci, a to že bylo v novověku opakovaně narušeno středo- či mladohradištní pohřebiště (špitální hřbitov milosrdných bratří se nacházel v rámci klášterních pozemků na jiném místě v uctivé vzdálenosti od budov konventu). Obě situace ve stěnách výkopů pro inženýrské sítě byly ponechány in situ.

VÍDEŇSKÁ ULICE – KABELOVOD

Nejzávažnější situace, a tedy i mladohradištní nálezy byly prořaty především v jižnější části zkoumané rýhy ve vozovce před č. p. 11–19 (*Kováčik 1998*). Jednoznačně tomuto období patří torzo do spráše vtesané pece s předpeční jámou (s. j. 501, zásypy s. j. 100 a 101), nalezené přibližně při severní straně stávajícího východnějšího nástupního tramvajového ostrůvku. Zásypy pece měly uhlíkatý a popelovitý charakter, nápadnější výrobní odpad nebyl makroskopicky zaznamenán. Keramika z těchto zásypů vesměs neobsahuje výraznější příměs tuhy, což však může být u některých jedinců dáno i přepálením. V souboru se však vyskytla v několika zlomech i oxidačně pálená nádoba s kalichovitě utvářeným okrajem a žlábkovou výzdobou, zastoupená v souborech na blízké Vídeňské 15 (viz dále). Je zde zastoupen hrnc se vzhůru vytaženým okrajem zdobeným vlnkou a šikmými záseky na rozhraní hrdla a výdutě a okraj zásobnice zdobené mřížkou z šikmých vrypů. Prozatím lze tento soubor datovat pouze obecně do 2. poloviny 11.–12. století (viz obr. 12:1–4).

Ostatní situace, jež uvádí autor výzkumu, a v nichž byla zaznamenána mladohradištní keramika, nejsou příliš průkazné nebo jsou mladší (zásypy exploatačních jam, „zemnic“ s vyzděním či vrcholně středověké obilnice).

S mladohradištní skupinou pohřbů ze 70. let 20. století by mohl souviset k. 508, nalezený poblíž rohu Vídeňské a Polní ulice (*Kováčik 1998*, obr. 16, 20, řez P15), v jehož zásypu se kromě keramiky ze 13. století vyskytly lidské kosti. I když se patrně jedná o jejich sekundární depozici, jejich původní uložení nebylo asi příliš vzdálené od místa nálezu.

SEVERNÍ KŘÍDLO KLÁŠTERA MILOSRDNÝCH BRATŘÍ

Při výzkumu pod severním křídlem konventu a v rýhách v jeho bezprostředním severním sousedství milosrdných bratří

byly nalezeny tři kostrové hroby (*Matějíčková 1999; 2000*, 153–154). Autorka výzkumu je podle bronzových náušnic v jednom z nich s přihlédnutím k chronologii *B. Dostála (1966)* datovala do 10. století a interpretovala je jako pozůstatek pohřebiště okolo zaniklého kostela sv. Václava. Hroby 800 a 802 nejsou stratifikovány, pouze hrob 801 byl porušen sídlištní jámou k. 501, datovanou autorkou výzkumu do 13. století (*Matějíčková 1999*). Hrob 800 obsahoval kostru muže (20–24 let) v poloze natažené na zádech s rukama v klíně, orientovanou přibližně Z–V. Po levé straně u pasu byl zemřelý vybaven železným nožičkem. Hrob 801 byl silně narušen, takže se dochovala jen necelá horní část kostry. Orientován byl cca S–J. Jednalo se o pohřeb muže ve věku cca 45–55 let, bez nálezu. Hrob 802, patrně ženský (antropologicky neurčováno), byl rovněž silně narušený, byl orientován SZ–JZ v poloze natažené na zádech a byl vybaven dvěma drobnými náušnicemi s válcovitým příčně členěným trubičkovitým závěskem, ukončeným drobnou kuličkou.

Sídlištní nálezy jsem zatím neměla možnost přímo studovat, podle vyobrazeného výběru v nálezové zprávě (*Matějíčková 1999*, tab. 1) však opět bude část ještě mladohradištní.

NEMOCNICE MILOSRDNÝCH BRATŘÍ – PAVILON AKUTNÍ MEDICÍNY, 1. A 2. ETAPA

Zkoumaná plocha leží v bezprostředním východním sousedství barokního konventu milosrdných bratří severně od hlavního traktu nemocnice. Kulturní vrstva se na většině zkoumané plochy nedochovala. Přitom kulturní vrstvy zjištěné ve východní části stavební jámy patrně nevznikly znečištěním půdního horizontu jako výsledek soudobé sídlištní aktivity, ale spíše pozdější aktivity zemědělské, popř. i v důsledku svahové eroze. Obsahují totiž směs přemístěných nálezů datovatelných od raného středověku po novověk a lze tedy uvažovat, že vznikly rozrušováním půdního typu, na něm vytvořených odpadních areálů a do něj zahloubených zasypaných výkopů.

Výzkum doložil východní okraj pohřebiště zjištěného r. 1999 pod severním křídlem konventu. V západní části zkoumané plochy bylo odkryto celkem 8 kostrových hrobů v různém stupni dochování³ a 5 sekundárních depozic lidských kostí.⁴ Hroby byly orientovány ve směru JZ–SV, v oněch čtyřech případech, kdy to bylo ještě možné určit, ležel pohřbený v natažené poloze na zádech s rukama podél těla. Pouze u čtyř hrobů byla zaznamenána výbava. Dětský hrob H 800 byl vybaven náhrdelníkem ve funkční poloze z 26 různých skleněných korálek a modrého skleněného gombíku ze železným ouškem. Téměř zničený dětský hrob H 802 byl vybaven gombíkem ze zeleného skla s železným ouškem a kostěným závěskem s rytou výzdobou. Pohřbené dítě z H 824 mělo po pravé straně lebky bronzovou kroužkovou náušnici se třemi uzlíčky a mladistvý z H 821 měl u levé ruky nůž.⁵ Keramika, kterou je možno hodnotit ještě jako středohradištní, se ojediněle našla i v zásypech sídlištních objektů (s. j. 102, 117, 1116 a 1138), a patrně pochází také z výbavy narušených hrobů. Tomuto předpokladu odpovídají i doložené sekundární depozice lidských kostí v mladohradištních výkopech sídlištní funkce; obojí bylo zaznamenáno jen v západní části zkoumané plochy, kam pohřebiště prokazatelně zasahovalo.

Z období 11.–12. století (mladší doby hradištní) jsou kromě sídlištních výkopů blíže neurčitelné funkce⁶ a jedné zásobní

jámy⁷ zajímavé především pozůstatky tří složitějších vtesaných pyrotechnologických zařízení, v jejichž zásypech bylo nalezeno poměrně velké množství železné kovářské strusky; tyto nálezy budou publikovány samostatně (*Malý–Zapletalová* v tisku). Časově tato výrobní zařízení odpovídají až 2. polovině 11. a 12. století a patrně nefungovala zároveň, ale přesouvala se v závislosti na čase. Kromě těchto soustav pecí a předpecní jámy byla objevena i jednoduchá malá pícka nejasného účelu a dva výkopy s částečně propáleným dnem, jejichž funkci, původ propálení, ale ani dataci nelze jednoznačně stanovit. Mladohradištní keramika, ať již ze zásypů jam nebo z povrchových odpadních areálů, byla nalezena v druhotné poloze i v „kulturní“ vrstvě a svahovinách (vyobrazen pouze výběr ze s. j. 1136).

Poměrně výrazně je zastoupena keramika 2. poloviny 11.–12. století a složení některých souborů by snad ukazovalo spíše k dolní hranici tohoto horizontu (obr. 8). V zásypech některých výkopů se však vyskytly i keramické tvary, jež by mohly pocházet už z 1. poloviny 11. století. Jako možné nejstarší se tak jeví soubory ze s. j. 1116 a snad i 1121, starobyleji vyhlíží i většina keramiky ze s. j. 1117, jehož výkop však tyto dva zásypy porušuje (obr. 9, 10, 11). V tomto souboru se také již vyskytl i vytažený okraj a zásobnice. Podobná keramika se objevuje ještě v dalších souborech, vesměs v okolí jedné z železářských pecí, v těchto souborech se však zároveň vyskytují i pokročilejší tvary (zásobnice, silnostěnné tuhové nádoby s plochou lištou, vytažené a kalichovitě vyžlabené okraje), takže lze považovat tyto soubory za kontaminované ze starších zásypů či povrchových odpadních areálů. V těchto souborech dominují vyhnuté různě zakončené okraje, objeví se stlačené tvary, svislé hrdlo, plastické odsazení výdutě od hrdla a výzdoba žlábků, vruby či jejich kombinací, kombinací žlábkování či hránění, vlnic a vícezubých šikmých vpichů. Převažuje opět netuhová keramika. Některé tvary se podobají keramice tzv. „polského horizontu“ v Přerově (Staňa 1994, 283; 1998, 115) a keramice ze Zelené hory 1. třetiny 11. století (Staňa 1994, 282). Počátky sídliště lze tedy klást někde do této doby.

Z 2. etapy výzkumu (akce A31/2005) východně stavební jámy nového pavilonu je mladohradištního stáří obilnice s. j. 505 (zásyp s. j. 106). V jejím zásypu se patrně druhotně octl bronzový drátěný šperk a kromě zlomků keramiky, datovatelných do 2. poloviny 11.–12. století, byl odsud vyzvednut i téměř celý skelet selete (ústní informace T. Pecky). Mladohradištnímu období zřejmě patří i zbytek téměř zničené pece s. j. 513, zlomek keramiky v zásypu její předpecní jámy s. j. 514 je však ojedinelý. Další prozkoumaná pec s. j. 507, opět zachycená těsně nade dnem, je nejistého stáří, keramiku ze zásypu její předpecní jámy (s. j. 508) se patrně podařilo díky skrývce těžkou mechanizací kontaminovat keramikou z novověké odpadní jámy, která ji porušovala. (obr. 12:8–11).

A61/2004 – VÍDEŇSKÁ 15

Zjištění tohoto výzkumu byla ovlivněna faktem, že investor neumožnil plošný výzkum a dokumentovány byly pouze aktivity, které se podařilo rozeznat v průběhu skrývky ve sprašovém podloží a při hranicích stavební jámy. Přesto byly kromě pravěkého, vrcholně středověkého a pozdějšího osídlení a případně i nedatovaných objektů (včetně malého zbytku pece 006) rozpoznány i mladohradištní aktivity, a to torzo pece,⁸ tři jámy

neznámé funkce⁹ a kulturní vrstva s. j. 103 silná 0,2–0,3 m na půdním typu. V keramickém materiálu z tohoto výzkumu se objevují zejména různě utvářené krátké vzhůru vytažené okraje nebo podobné kalichovitě utvářené zaoblené okraje, což je tvar, k němuž jsem zatím nenašla analogii mezi publikovanými nálezy z prostoru pozdějšího města (*Loskotová–Procházka 1997*; není vyobrazen ani v *Jordánková–Loskotová 2006* a *Zapletalová–Peška 2005*); i u tohoto druhu zakončení lze sledovat náběh k okrajům vytaženým vzhůru. Další tvar, k němuž také prozatím mezi publikovanými nálezy z Brna neznám analogii, jsou kónicky se rozšiřující nezdobené nádoby s okrajem neodsazeným od hrdla, seříznutým dovnitř a opatřeným jemným žlábkem v této seřízle plošce, případně s okrajem oble zašpičatělým. Vyskytne se i zeslabování okraje a stlačené tvary. Nevyskytlo se zde naopak radélko ani jiná výzdoba na okraji; výzdobu nádob představují převážně žlábků, případně hrubé hřebenové vlnice. Nápadný je nízký podíl zboží obsahujícího tuhu a to se týká i zásobnic, i když u části nálezů je zjevné, že nízký podíl tuhy v nádobě bude ovlivněn přepálením. U hrnců převažuje výpal do červených či šedých, resp. někdy až béžových odstínů se skvrnami po nehomogenní atmosféře. Materiál v zásadě odpovídá horizontu 2. poloviny 11.–12. století, výskyt některých zmiňovaných tvarů však může naznačovat, že se pohybujeme spíše u spodní hranice tohoto horizontu. Tato otázka si však ještě vyžádá podrobnější studium. (obr. 5–7).

ZÁVĚR

Stav výzkumu na starobrněnském pravobřeží Svratky je přes určitý pokrok stále ještě dosti neuspokojivý, přesto však již shrnutí dosavadních poznatků umožňuje vyvodit některé závažné závěry o charakteru raně středověkého osídlení.

Prozatím se nelze pozitivně vyslovit k přítomnosti nálezů kultury pražského typu, i když je nejstarší fáze této kultury dosvědčena v blízkých Pisárkách (*Jelínková 1990*). Totéž platí i pro pozdější vývoj kultury pražského typu a počáteční fáze starohradištní kultury středodunajské kulturní tradice (*Jelínková 1990*; *Macháček 1995*; *Zapletalová 2001*, 77–86). Nejstarší známé sídlištní nálezy z Vojtovy/Grmelovy ulice nelze klást před 8. století. Další středohradištní vývoj však prozatím zůstává nepoznán; mezi keramickými nálezy zatím s výjimkou čtyř druhotně uložených zlomků od milosrdných bratří (viz obr. 9:13–16), jež asi původně patřily k výbavě hrobů, zcela chybí keramika zdobená jednozubým rydlem, a tedy i blučinský typ a jeho varianty, případně doprovodná keramika zdobená kombinací hřebenové a jednozubé výzdoby (*Staňa 1998*, 271–274). Na pravobřeží Svratky nebylo také zatím bezpečně rozpoznáno osídlení 10. století. Jediným nálezem, který by na tuto dobu mohl ukazovat, je hřeblo s pletencovým motivem, pokud ovšem jeho před téměř 70 lety vyslovená datace (*Skutil 1938a*; *1938b*) odpovídá realitě. Přitom v levobřežní části, co do plochy zkoumané méně, nálezy odpovídající horizontům 10. století rozpoznány byly (*Jordánková–Loskotová 2006*, 125–126; *Zapletalová–Peška 2005*, 534–535). Situaci lze vysvětlovat různým způsobem. Buď pravobřeží v této době vůbec osídleno nebylo, nebo se sídlištní aktivity v této době odehrávaly mimo prostor zasažený výzkumem. Obě verze, sídelní kontinuita nebo diskontinuita, zatím přicházejí v úvahu jako stejně dobře možné. Raně středověké osídlení totiž směrem k jihu přesahovalo

rozsah historické zástavby známé z poloviny 17. století, což potvrzuje právě lokalita Brno–Polní (Vojtova / Grmelova) ulice, a dosud provedené výzkumy se zároveň evidentně týkaly především historického intravilánu, čímž může být dnešní stav poznání limitován. Zato lze usuzovat, že prostor, který zaujal ve vrcholném středověku intravilán této předměstské osady, byl osídlen až teprve v průběhu mladší doby hradištní a předtím sloužil k jiným účelům (plužina, pastviny, pohřebiště atd.), starší sídlištní nálezy odsud stále postrádáme.

Pro poznání struktury osídlení a jejích prostorových změn má význam nález obou pohřebišť. Severnější středohradištní hroby lze dnes oproti dříve vyslovenému názoru (*Matějíčková 2000*, 153) datovat níže, přinejmenším ještě alespoň do 2. poloviny 9. století (srov. např. *Měřínský–Unger 1990*, 373–374). Možnost poznání, může-li toto pohřebiště odrážet přítomnost dosud neznámého blízkého osídlení mladšího velkomoravského horizontu, nebo časově souvisí s nálezy na Vojtově/Grmelově ulici, bude kromě dalšího terénního výzkumu záviset na chronologii materiální kultury, o níž se v poslední době vedou diskuze (naposledy např. *Ungermann 2005; 2006; Chorvátová 2004*) a s postupujícím zpracováním nálezového fondu lze očekávat zásadní odklon od koncepce *V. Hrubého (1955)* a *B. Dostála (1966)*. Pohřební areál se patrně v závislosti na čase posouval jihozápadním směrem, jak mohou nasvědčovat nálezy lidských kostí pod jižním křídlem kláštera a při východní straně Vídeňské ulice, nebo byl v mladší době hradištní radikálněji přesunut do míst nálezů hrobů s esovitými záušnicemi, kde narušil již mladohradištní kulturní vrstvu (pokud je tato informace spolehlivá). V severnější části Vídeňské ulice začal být naopak prostor pohřebiště v průběhu 11.–12. století využíván profánně. Keramické soubory z této doby se prozatím nepodařilo rozčlenit do jemnějších chronologických stupňů, přítomnost některých tvarů, které dosud nebyly publikovány z prostoru pozdějšího historického jádra, nebo se podobají nálezům z Přerova a Zelené hory, datovaným zde do 1. poloviny 11. století, a případně i některým nálezům 6. horizontu ze Starých Zámek, ale dovoluje hledat počátky těchto sídelních areálů již v této době. Bude však nutno přikročit ještě k podrobnějšímu vyhodnocení a srovnání s nálezy z okolních lokalit. Nálezy výrobních zařízení pracujících s ohněm, zejména železářských, doložené zásobní jámy a snad i některé movité nálezy umožňují pokládat pravobřeží Svratky za ekonomické zázemí opevněného areálu v levobřežní části Starého Brna.

Poznání obou pohřebišť je důležité i pro úvahy o stáří a významu kostela sv. Václava, jehož počátky nejsou známy. Kostel se poprvé připomíná k r. 1314 (*CDM VI*, 54–55, č. 77), blíže neurčenou dobu před tímto datem bylo na něj přeneseno farní právo od kostela sv. Prokopa. Na základě ikonografických pramenů nelze potvrdit ani vyloučit starší než gotické stavební fáze. Archeologicky kostel dosud přímo zasažen nebyl, oprávněná je bohužel vzhledem k závěrům výzkumu na přílehlé křižovatce (*Zapletalová 2003b*) otázka, co se z něj ještě může podařit odkrýt a bude-li u případného nálezů zdvíma možno ještě řešit jeho stáří. Reálnější je však přesto spíše úvaha, že raně středověké osídlení na pravobřeží Starého Brna svou svatyní nemělo, nebo to přinejmenším nebyl kostel sv. Václava v později známé poloze. Tento názor podporují právě obě raně středověká pohřebiště. Pokud si uvědomíme polohu kostela a jeho prostorový vztah ke konventu milosrdných bratří, dobře patrný např. na Anne-

isově–Zehentnerově mapě Brna (MZA, fond D22, i. č. 364; viz i *Urbánková–Zapletalová 2003*, 95), je evidentní velká vzdálenost obou skupin hrobů od kostela; v případě mladohradištních hrobů je nutno počítat s cca 150–200 m, v případě pohřbů v místech konventu cca 300 m vzdušnou čarou. Je to opravdu poměrně velká vzdálenost na to, aby s kostelem mohla pohřebiště souviset. Přitom ale bližší mladohradištní hroby, u nichž by souvislost se sakrální stavbou byla pravděpodobnější, jsou od kostela sv. Václava na dohled, takže případný kněz u soudobé svatyně by o pohřbívání zde věděl. I když se při těchto úvahách nejspíše pohybujeme v době, kdy i nejvyšší církevní prebendy mohly být uděleny osobám ryze světského založení a sporných duševních kvalit za dobře připravenou sviňskou oháňku (*Bláhová–Frolík–Profantová 1999*, 363–364), lze přesto předpokládat, že by se pohřbívání soustředilo v bezprostřední blízkosti kostela, jak tomu ostatně bylo i u nedaleké rotundy P. Marie (*Cejnková 1992*).

Další otázkou, na kterou bádání dosud nezná jednoznačnou odpověď, je, odkdy mohla procházet pravobřežím Starého Brna dálková trasa z Podunají a zdali lze na Starém Brně počítat v raném středověku se stejnou komunikační situací jako ve vrcholném středověku a později. Základní komunikační situace zobrazuje zejména Beyerova–Zeiserova kavalírní perspektiva z poloviny 17. století (MuMB, inv. č. 2285) a díky některým písemným pramenům lze uvažovat o přibližně shodném průběhu nejdůležitějších cest nejméně od 14. století (*Urbánková – Zapletalová 2003*, 88). Před prostým přenašením průběhu komunikací do raného středověku však varuje zejména přítomnost mladohradištní vtesané pece, situované téměř uprostřed dnešní vozovky Vídeňské ulice; tento nález by však zatím nevyklučoval komunikaci zhruba stejné trasy, ale poněkud užší, co se týče její východní fronty. Tomu by nasvědčovaly i dvě vrcholně středověké „zemnice“ a objekty hospodářské funkce, které poněkud severněji prořizl stejný kabelovod (*Kováčik 1998*). Proti komunikační funkci celého prostoru dnešní Vídeňské ulice ale může svědčit i již zmíněné mladohradištní pohřebiště, za předpokladu, že byla lokalizace hrobu proti kostelu sv. Leopolda míněna doslova a že nález lidských kostí z r. 1998 byl učiněn přibližně v místech původního uložení. I pokud by vše svědčilo pro kontinuitu hlavní komunikace, je na místě otázka, odkdy můžeme počítat s její dálkovou funkcí. Spíše než potvrzený konzervativní průběh základní komunikační sítě bude mít v tomto případě na konečný verdikt vliv další poznávání počátků opevněného centra v levobřežní části Starého Brna, u něž lze bezpečně předpokládat politické i obchodní kontakty s jinými mocenskými centry, a tedy i napojení na dálkové trasy.

LITERATURA A PRAMENY

- Bláhová, M.–Frolík, J.–Profantová, N., 1999:* Velké dějiny zemí koruny české. Svazek I. do roku 1197. Praha – Litomyšl.
CDM: Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I–XV. A. Boczek–J. Chytil–P. v. Chlumecký– V. Brandl–B. Bretholz edd. Olomucii – Brunae/Brunn 1836–1903.
Cejnková, D., 1992: Archeologický výzkum ve starobrněnském klášteře. In: Forum brunense 1992, Brno, 11–20.
Cejnková, D.–Loskotová, I., 1993: Archeologické výzkumy na Starém Brně, Brno v minulosti a dnes 11, 23–28.
Doležel, J., 2000: K městskému zřízení na středověkém Brněn-

- sku do roku 1411. In: *Mediaevalia archaeologica* 2, Praha – Brno, 159–259.
- Dostál, B., 1966:* Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha.
- Holub et al., 2003:* Holub, P.–Kováčik, P.–Merta, D.–Peška, M.–Zapletalová, D.–Zůbek, A., 2003: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2002. In: *Přehled výzkumů* 44, Brno, 101–121.
- 2004: Holub, P.–Kolařík, V.–Merta, D.–Peška, M.–Zapletalová, D.–Zůbek, A., 2004: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2003. In: *Přehled výzkumů* 45, Brno, 39–95.
- 2005: Holub, P.–Kolařík, V.–Merta, D.–Peška, M.–Zapletalová, D.–Zůbek, A., 2005: Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2004. In: *Přehled výzkumů* 46, Brno, 111–169.
- Hrubý, V., 1955:* Staré Město, velkomoravské pohřebiště na Valách. Praha.
- 1961: *Staroslovanské Brno, Brno v minulosti a dnes* 3, 130–148.
- Chorvátová, H., 2004:* K relativnej chronológii pohrebiska Staré Město v polohe Na Valách, *Acta historica Neosoliensia* 7, 199–236.
- Jelínková, D., 1990:* K chronologii sídlištních nálezů s keramikou pražského typu na Moravě. In: *Pravěk a slovanské osídlení Moravy*, Brno, 251–287.
- Jordánková, H.–Loskotová, I., 2006:* K předlokačnímu osídlení Brna, *AH* 31, 119–130.
- Loskotová, I.–Procházka, R., 1997:* Keramik von Brno (Brünn) des 12./13. Jahrhunderts, *Pravěk NŘ* 6, 1996, 199–228.
- Kos, P., 2005:* Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město). In: *Přehled výzkumů* 46, Brno, 279.
- Kováčik, P., 1998:* Brno – kabelovod Vídeňská. Názevová zpráva v archivu Archaia Brno o. p. s. č.j. 12/98.
- Macháček, J., 1995:* Keramika středodunajské kulturní tradice. Příspěvek k diskusi o terminologii raného středověku, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* E40, 61–67.
- Malý, K.–Zapletalová, D., v tisku:* Železářská kovovýroba v pravobřežní části Starého Brna, *Archaeologia technica* 18. Vročení???
- Matějčková, A., 1999:* Brno 1999 – konvent milosrdných bratří. Názevová zpráva v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno č.j. 213/99.
- 2000: Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno – město). In: *Přehled výzkumů* 41 (1999), Brno, 153.
- Merta, D.–Kováčik, P.–Peška, M.–Procházka, R.–Sadílek, J., 2001:* Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2000. In: *Přehled výzkumů* 42, Brno, 75–107.
- Měřinský, Z.–Unger, J., 1990:* Velkomoravské kostrové pohřebiště u Morkůvek (okr. Břeclav). In: *Pravěk a slovanské osídlení Moravy*, 360–401. Brno.
- Novotný, B., 1973:* Slovanské osídlení a hroby z pozdní doby hradištní na Starém Brně (okr. Brno). In: *Přehled výzkumů* 1972, Brno, 66–67.
- Polánka, P.–Sedláčková, L.–Zůbek, A., 2006:* Brno – Vídeňská 15 (integrováný dům). Názevová zpráva v archivu Archaia Brno o. p. s. č. j. 35/06.
- Procházka, R., 2000:* Zrod středověkého města na příkladu Brna (k otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech). In: *Mediaevalia archaeologica* 2, Praha – Brno, 7–158.
- Sadílek, J., 2001:* Brno – Nemocnice Milosrdných bratří, přeložky inženýrských sítí. Názevová zpráva v archivu Archaia Brno o. p. s. č. j. 01/01.
- Sejbal, J., 1983:* Brněnská minulost v nálezech mincí do začátku husitských válek. In: *Brno mezi městy střední Evropy*, Brno, 191–200.
- Skutil, J., 1938a:* Slovanský hřeblovitý nástroj z jeleního parohu z nálezů v Brně, *Sborník velehradský* 9, 36–38.
- 1938b: Ein slawisches Hirschhorngerät aus Mähren, *Germania* XXII, 51–52.
- 1946–1947: Moravské prehistorické výkopy a nálezy Oddělení moravského pravěku Zemského muzea 1937–1945, *Časopis Zemského muzea v Brně* XXXIII, 45–133.
- Staňa, Č., 1994:* Die Entwicklung der Keramik vom 8. bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts in Mittelmähren. In: *Staňa, Č. (ed.): Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice I.* Brno, 265–286.
- 1998: Die frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mittelmähren. In: *Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa – Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen. Internationale Tagungen in Mikulčice IV*, Brno, 87–125.
- Urbánková, K.–Zapletalová, D., 2003:* Polní ulice – předchůdkyně císařské silnice? Průběh tzv. mikulovské, resp. vídeňské cesty pravobřežím Starého Brna, Brno v minulosti a dnes 17, 79–96.
- Ungermann, Š., 2005:* Ženský šperk staršího velkomoravského horizontu, *Archeologické rozhledy* 57, 707–749.
- 2006: Tzv. předkottlašský horizont a počátky velkomoravského kostrového pohřbívání, *AH* 31, 351–369.
- Valoch, K., 1975:* Paleolitická stanice v Koněvově ulici v Brně, *Archeologické rozhledy* 27, 3–17.
- Vargová, L., nedat.:* Lékařsko-antropologická analýza kosterních pozůstatků z archeologického výzkumu v Brně – Nemocnice Milosrdných bratří (č. akce A70/2002). Rukopis posudku v archivu Archaia Brno o. p. s. (deponován spolu s terénní dokumentací).
- Zapletalová, D., 1999:* Brno, Milosrdní bratří. Názevová zpráva v archivu Archaia Brno o. p. s. č. j. 05/99.
- 2001: Slovanské osídlení na území města Brna do 10. století. Rukopis diplomové práce uložené na ÚAM FF MU Brno.
- 2003a: Brno, Kamenná 55. Názevová zpráva v archivu Archaia Brno o. p. s. č. j. 17/03.
- 2003b: Světelná signalizace – ulice Vídeňská, Vinohrady a Vojtova. Názevová zpráva v archivu Archaia Brno o. p. s. č. j. 25/04.
- 2005a: Brno, Nemocnice Milosrdných bratří, Pavilon akutní medicíny – 1. etapa. Názevová zpráva v archivu Archaia Brno o. p. s. č. j. 01/06.
- 2005b: Brno, Nemocnice Milosrdných bratří, Pavilon akutní medicíny – 2. etapa. Názevová zpráva v archivu Archaia Brno o. p. s. č. j. 46/05.
- Zapletalová, D.–Peška, M., 2005:* Nové poznatky ke starobrněnskému kostelu sv. Prokopa a jeho okolí, Brno v minulosti

ti a dnes 18, 529–555.

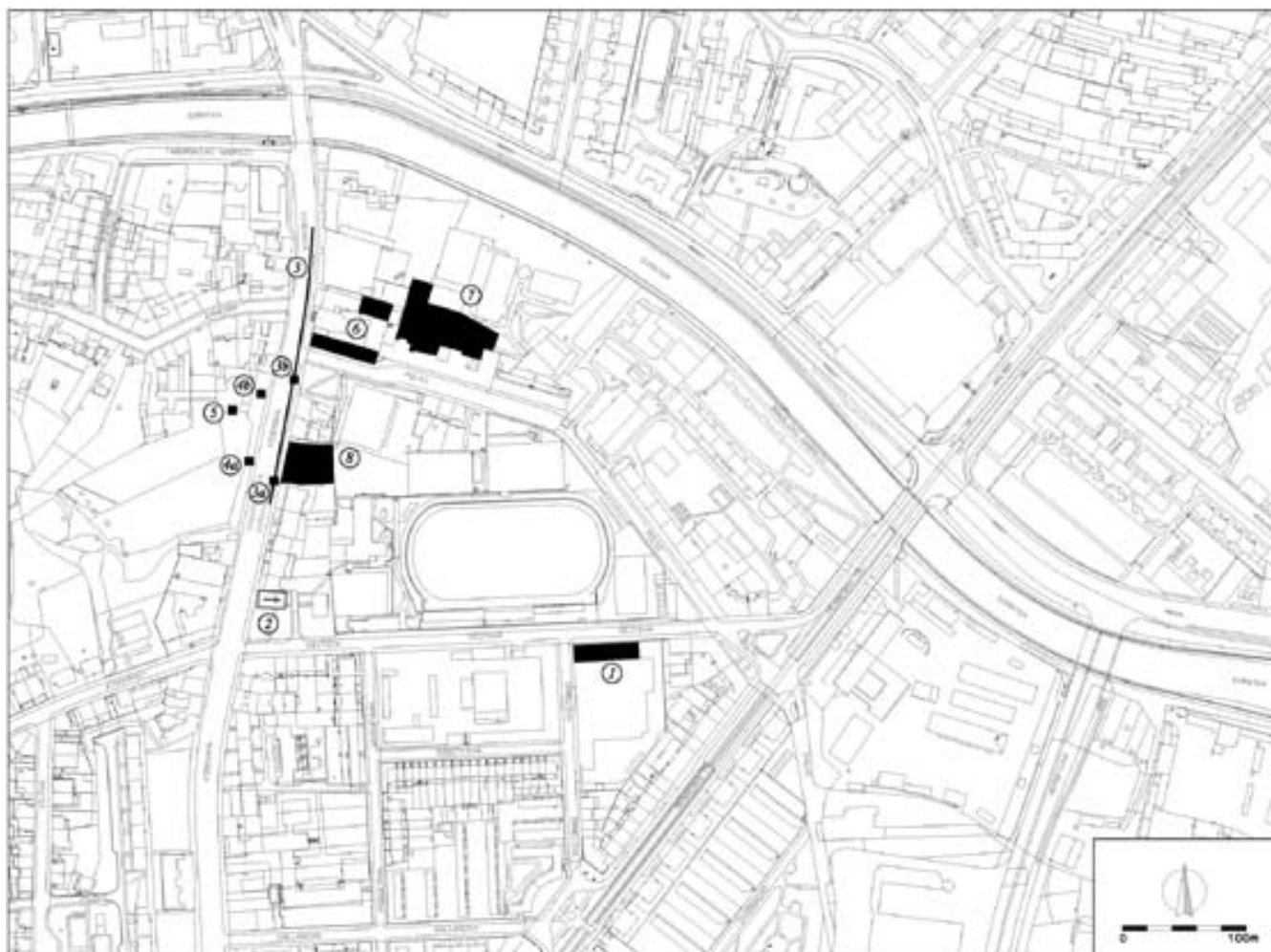
- Zatloukal, R., 1991: Brno, Vídeňská – parc. č. 640/8, B 0040. Nálezová zpráva v archivu Archaia Brno o. p. s. bez č. j.
– 2000: Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město). In: Přehled výzkumů 41 (1999), Brno, 152–153.

DANA ZAPLETALOVÁ, *Archaia Brno o. p. s., Česká 156/6, CZ-602 00 Brno; dzapletalova@archaiabrno.cz*

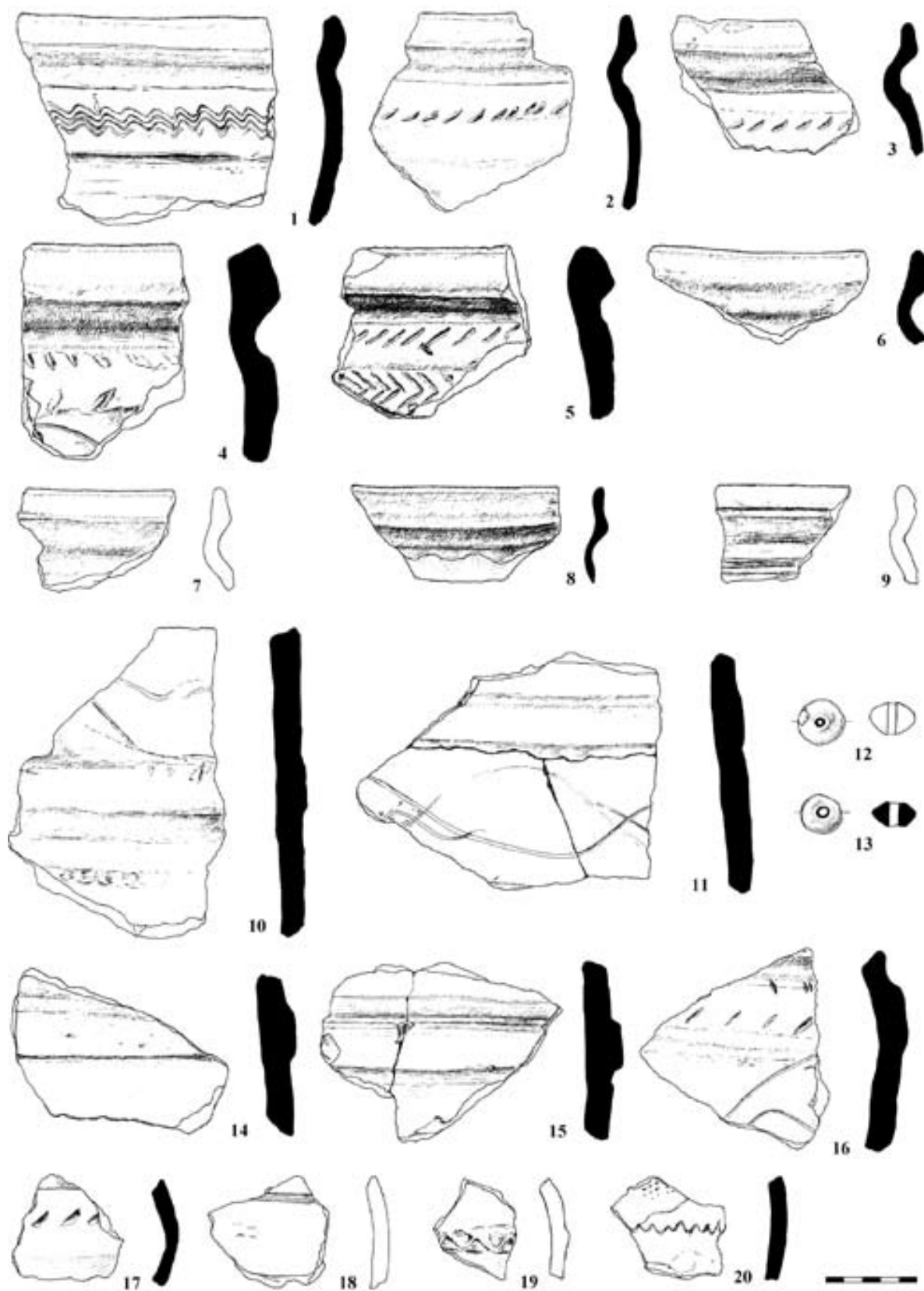
Zkratky: č. = číslo, č. j. = číslo jednací, inv. č. = inventární číslo, přír. č. = přírůstkové číslo, k. ú. = katastrální území, k. = kontext, s. j. = stratigrafická jednotka, ssj. = svazek stratigrafických jednotek, obr. = obrázek, tab. = tabulka, srov. = srovnej; MuMB = Muzeum města Brna, MZA = Moravský zemský archiv Brno, MZM = Moravské zemské muzeum Brno, ÚAM FF MU = Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity., AH = Archaeologia historica

Poznámky

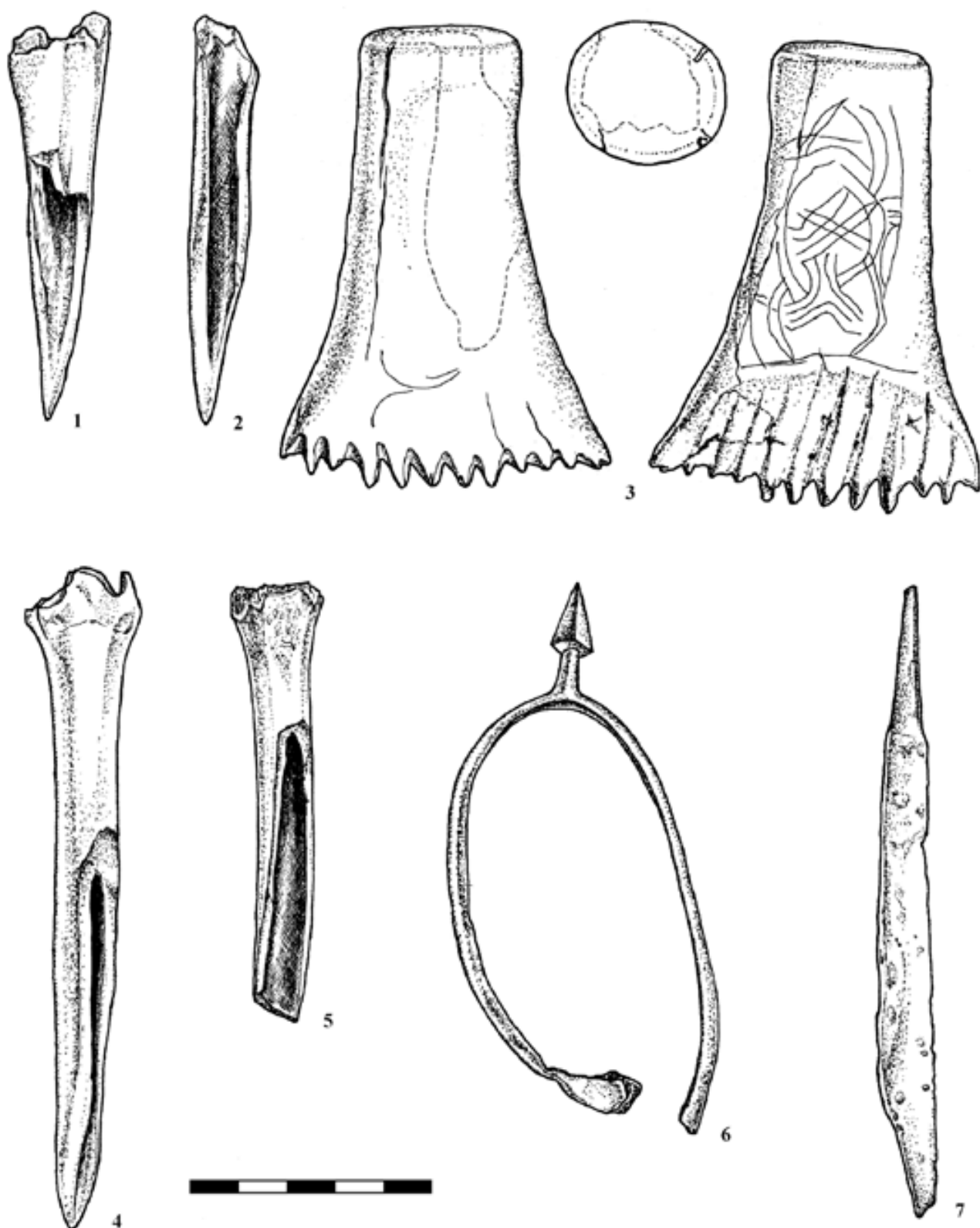
- 1 Studie byla připravena s podporou grantového projektu „Nerezidenční části raně středověkých centrálních aglomerací v Čechách a na Moravě 2005“, GA ČR reg. č. 404/05/2671. Za možnost zveřejnění nepublikovaných nálezů a informací děkuji vedoucím výzkumů P. Kováčikovi (kabelovod Vídeňská 1998), A. Matějčkové (Milosrdní bratří 1999) a A. Zúbkovi (Vídeňská 15). Kresebnou dokumentaci mladohradištních nálezů provedli M. Vokáč a P. Veselá, grafické zpracování L. Sedláčková. Středohradištní nálezy budou publikovány na jiném místě.
- 2 Ke středohradištní fázi osídlení lze spolehlivě přiřadit keramické fragmenty inv. č. 75 976, 75 985, 75 987–988, 75 995–999 a 76 013, z atypických fragmentů snad ještě inv. č. 76 018–019, 76 021–76 025 (vesměs dna nádob); inv. č. 75 986 a 76 014 jsou pravěké, zbytek nálezů patří jednoznačně k mladohradištní fázi.
- 3 H 800, 801, 802, 821, 822, 823, 824, 825
- 4 H 820 = pozůstatky dvou dětí ve výkopu s. j. 706, úlomek spánkové kosti v záspy s. j. 1138 mladohradištní jámy s. j. 767, lebka s. j. 1140 v záspy mladohradištního žlábků s. j. 752; 2. krční obratel ze s. j. 1121; ulna ze s. j. 1136.
- 5 Osteologická kolekce z tohoto výzkumu obsahovala kosterní pozůstatky celkem 14 osob, a to 7 dětí včetně kategorie infans I, 2 mladistvých a 3 dospělých jedinců; pozůstatky 2 jedinců nejsou dosud určeny, neboť byly nalezeny až dodatečně po zpracování posudku mezi zpracovávanými zvířecími kostmi. Pohřbení byli vcelku zdraví, resp. netrpěli až na výjimky chorobami, které zanechávají změny na kostech (*Vargová nedat.*).
- 6 zejména s. j. 535/160, 539/161, 555/122, 559/115, 562/118, 563/117, 746/1115, 747, 770 a 769/1116, 748/1117, 751/1119 a 1120, 752/1121, 767 a 768/1135 s čoučkou 1138 (výkopy/výplně).
- 7 s. j. 538, výplň s. j. 162
- 8 ssj. 002 = vypálené stěny s. j. 115, výplně s. j. 116–121, s. j. 122 = přesně nestratifikované nálezy z této pece, výkop s. j. 501.
- 9 ssj. 003 = výplň s. j. 107, výkop s. j. 505; ssj. 004 = výplň s. j. 124, výkop s. j. 506; ssj. 014 = výplň s. j. 137, výkop s. j. 516 s vodoro-
vným dnem, jenž patrně porušoval mladohradištní kulturní vrstvu.

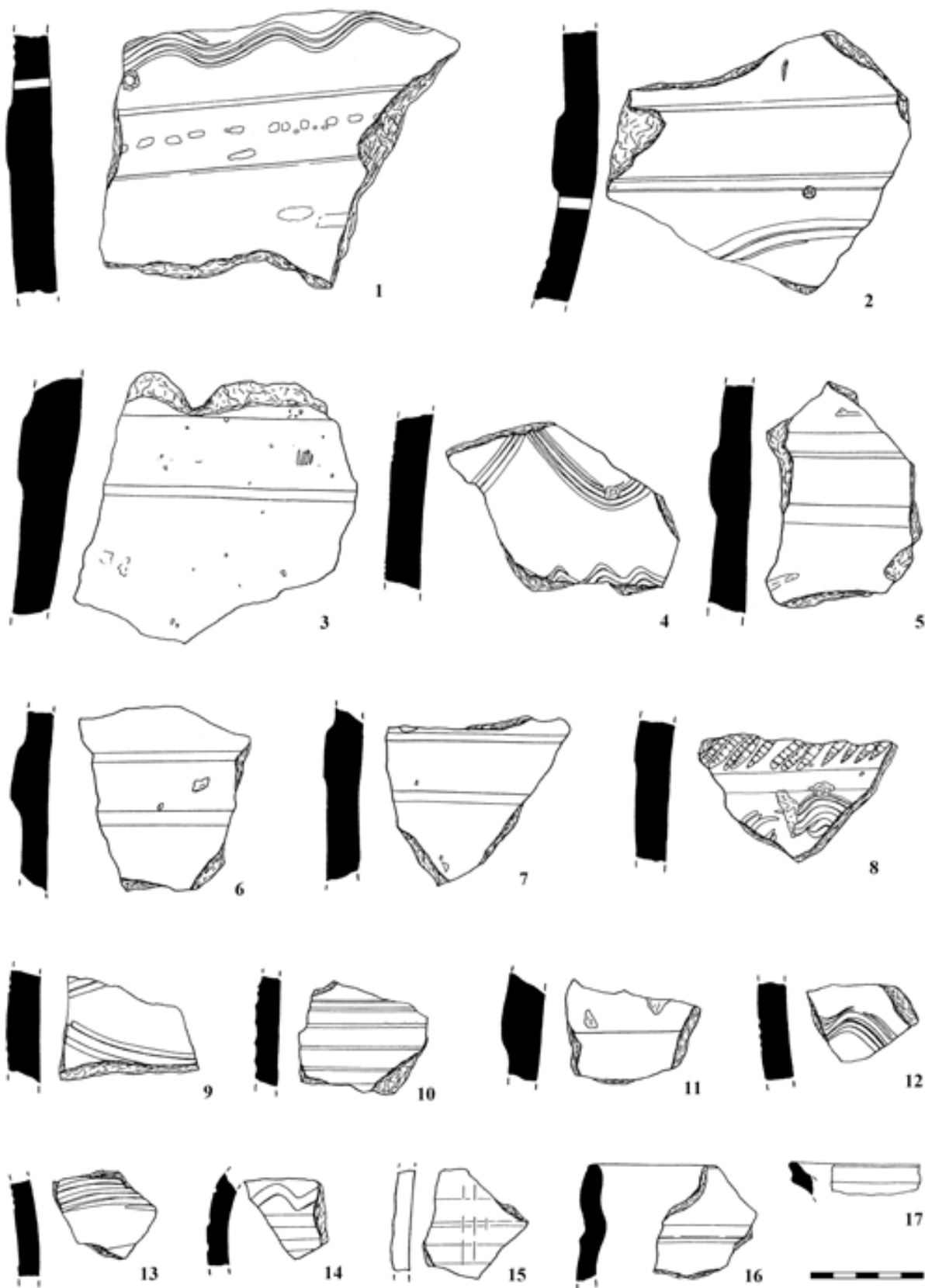
Obr. 1: Pravobřeží Svatky na Starém Brně. Poloha jednotlivých lokalit: 1. Brno – Polní (Vojtova/Grmelova ulice); 2. předpokládaná poloha kostela sv. Václava; 3. kabelovod Vídeňská (3a poloha mladohradištní pece, 3b nález lidských kostí); 4. sondáž K. Valocha z r. 1972 (4a jižnější sonda, 4b severnější sonda s nálezy lidských koster); 5. sonda R. Zatloukala z r. 1991; 6. konvent milosrdných bratří; 7. zkoumaná plocha z výzkumů Nemocnice Milosrdných bratří, Pavilon akutní medicíny, 1. a 2. etapa; 8. Vídeňská 15.

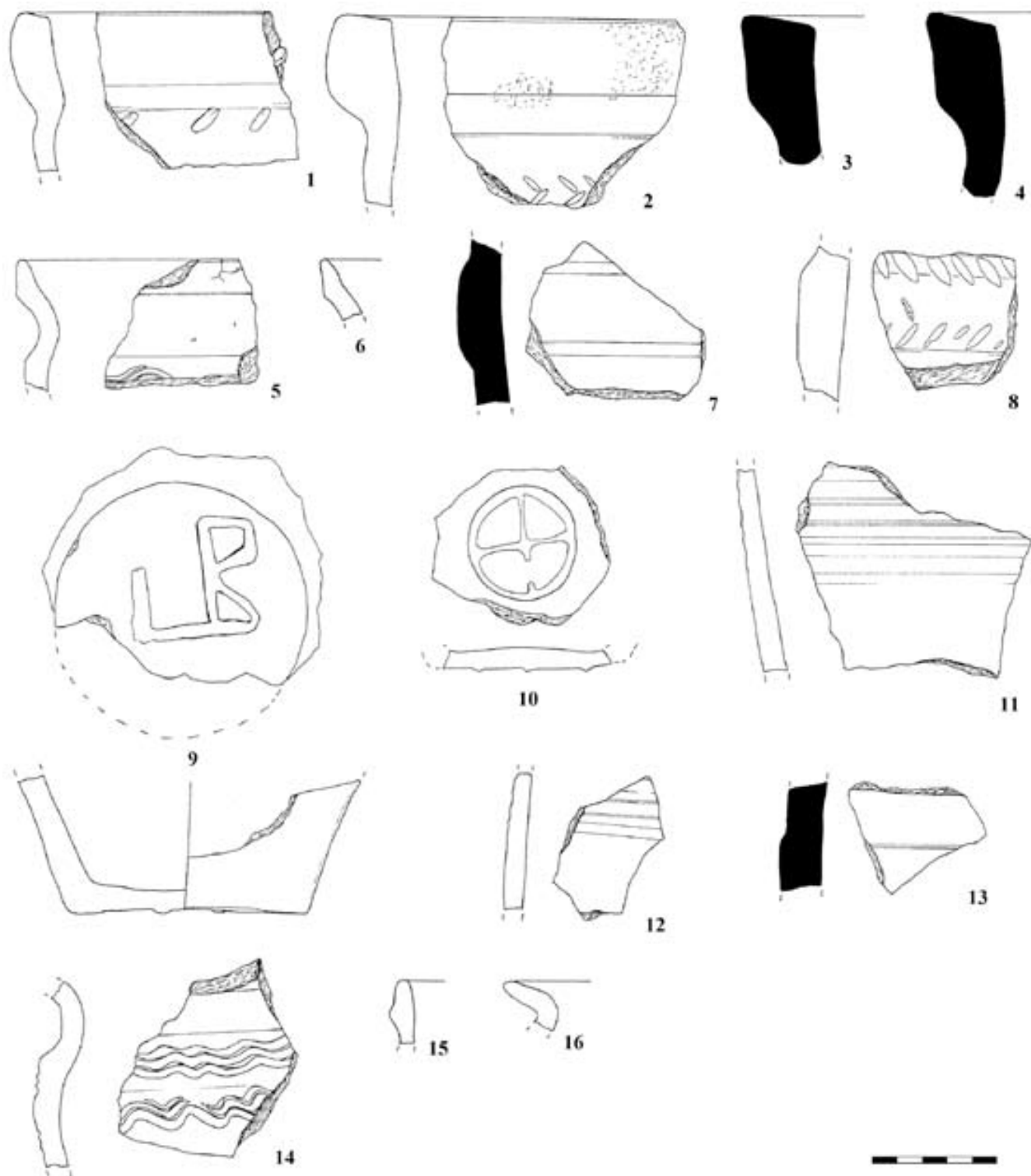
Obr. 2: Mladohradištní keramika ze sběrů na lokalitě Brno – Polní (Vojtova/Grmelova ulice). Černě – tuhá keramika, bíle – netuhá keramika (platí pro všechny obrázky).

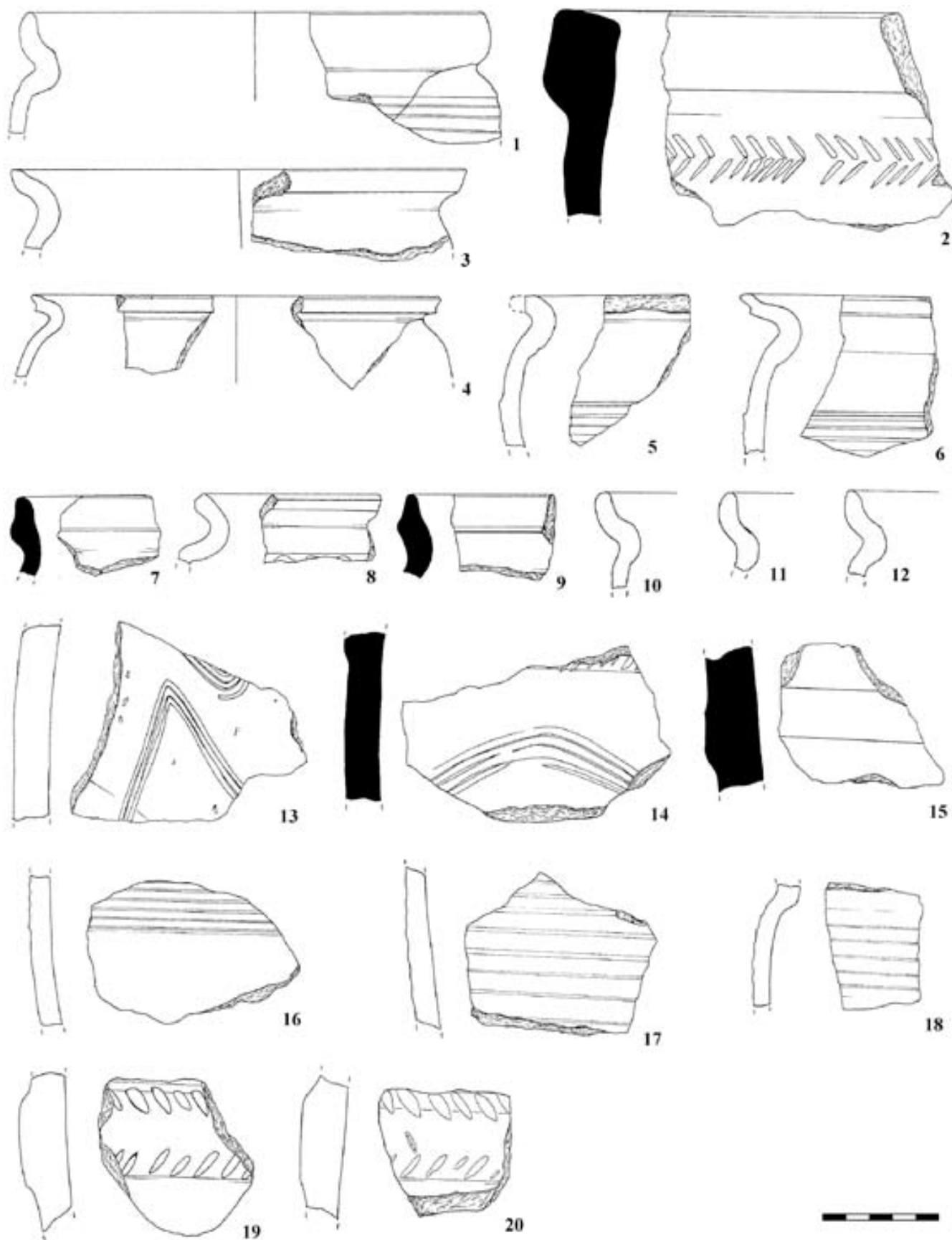
Obr. 3: Nekeramické nálezy z lokality Brno – Polní (Vojtova/Grmelova ulice).

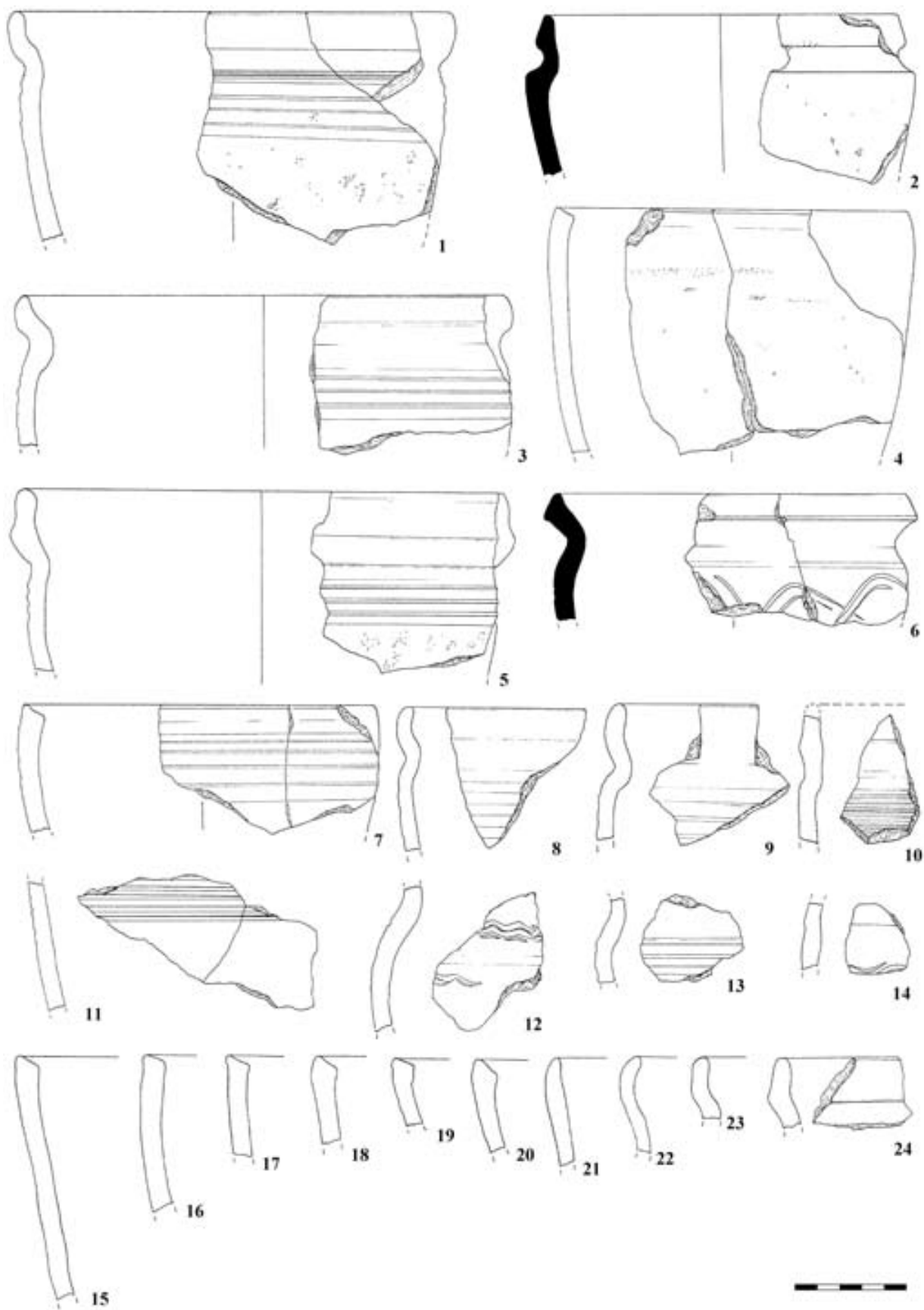
Obr. 4: Keramika ze sondáže K. Valocha z r. 1972.

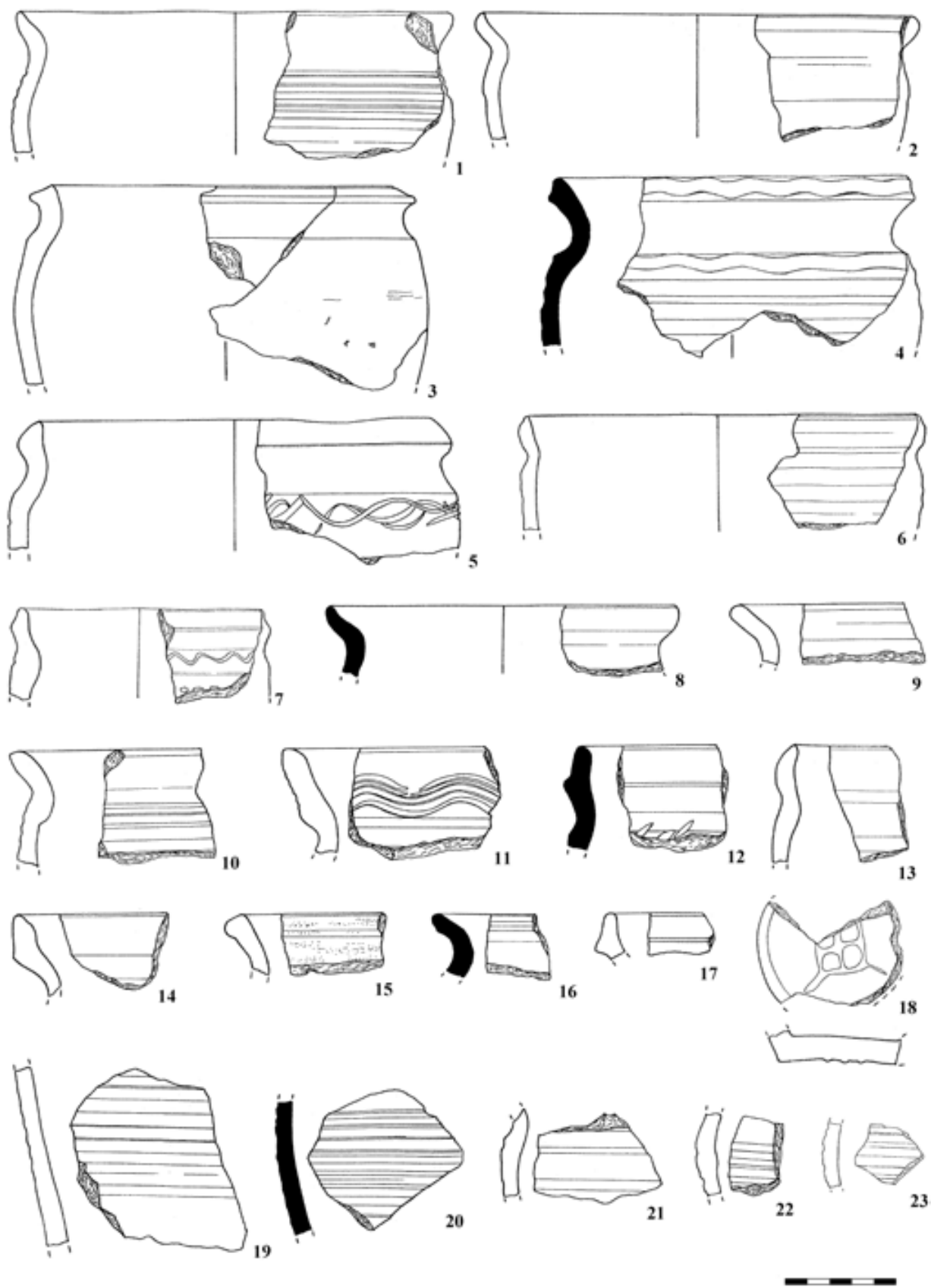
Obr. 5: Výzkum A61/04, Vídeňská 15: 1–4 s. j. 120, 5–11 s. j. 121, 12–13 s. j. 119 (zásypy pece 002), 14–15 s. j. 103 (kulturní vrstva), 16 s. j. 124.

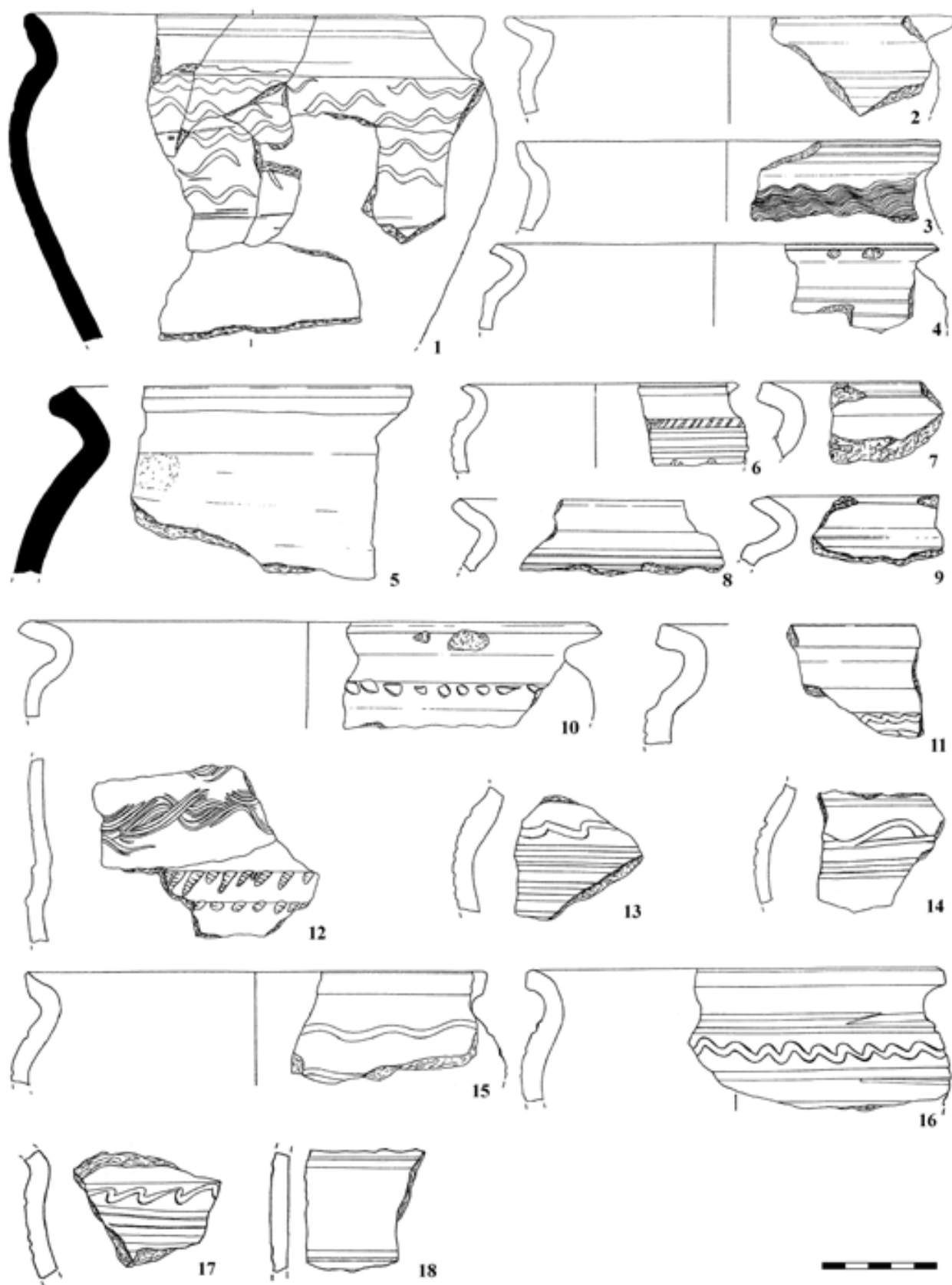
Obr. 6: Výzkum A61/04, Vídeňská 15: 1–20 s. j. 122 (nestratifikované nálezy z pece 005).

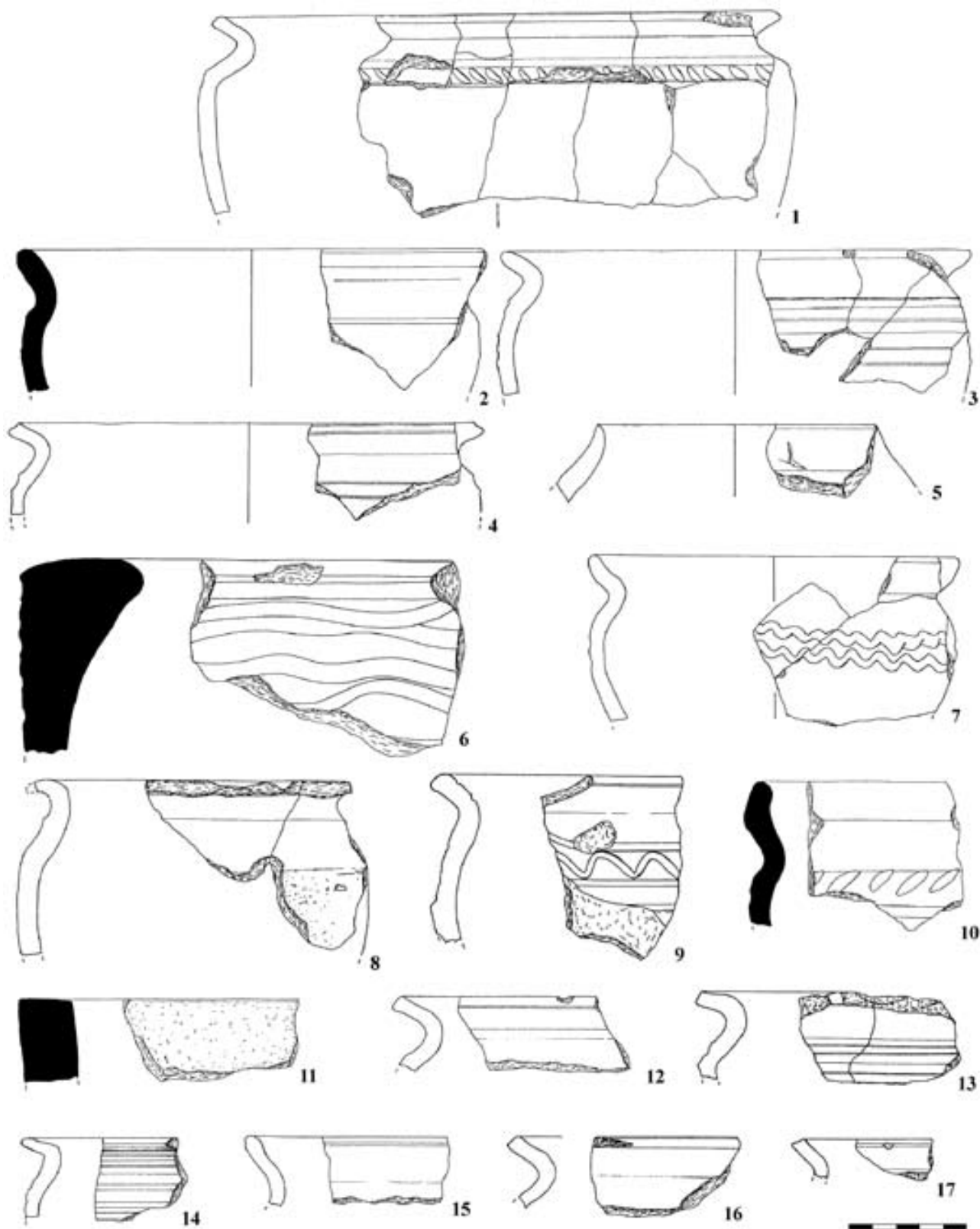
Obr. 7: Výzkum A61/04, Vídeňská 15: 1–24 s. j. 137.

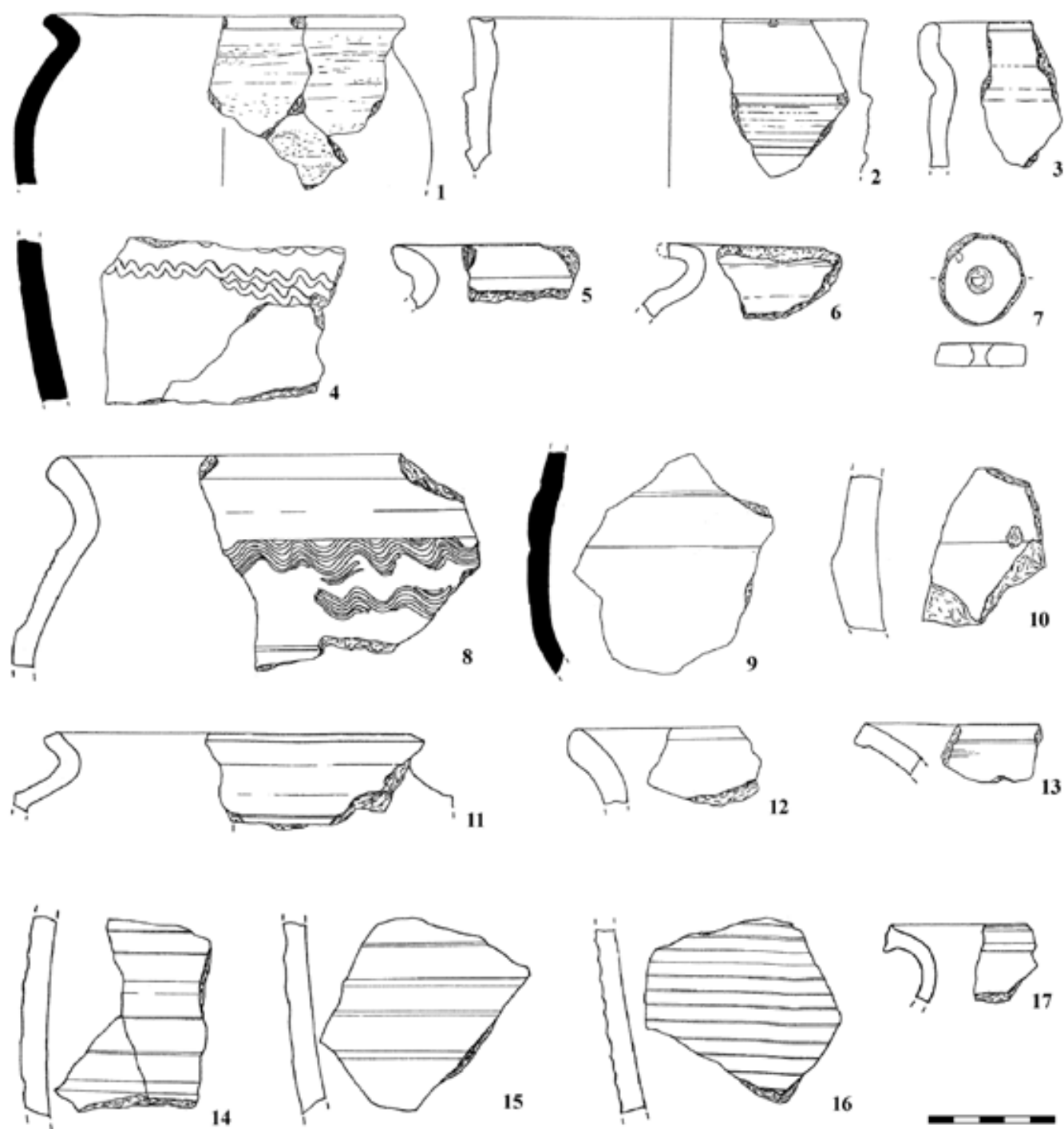
Obr. 8: Výzkum A70/02, Nemocnice Milosrdných bratří: 1–22 s. j. 162 (zásyp obilnice), 23 s. j. 160.

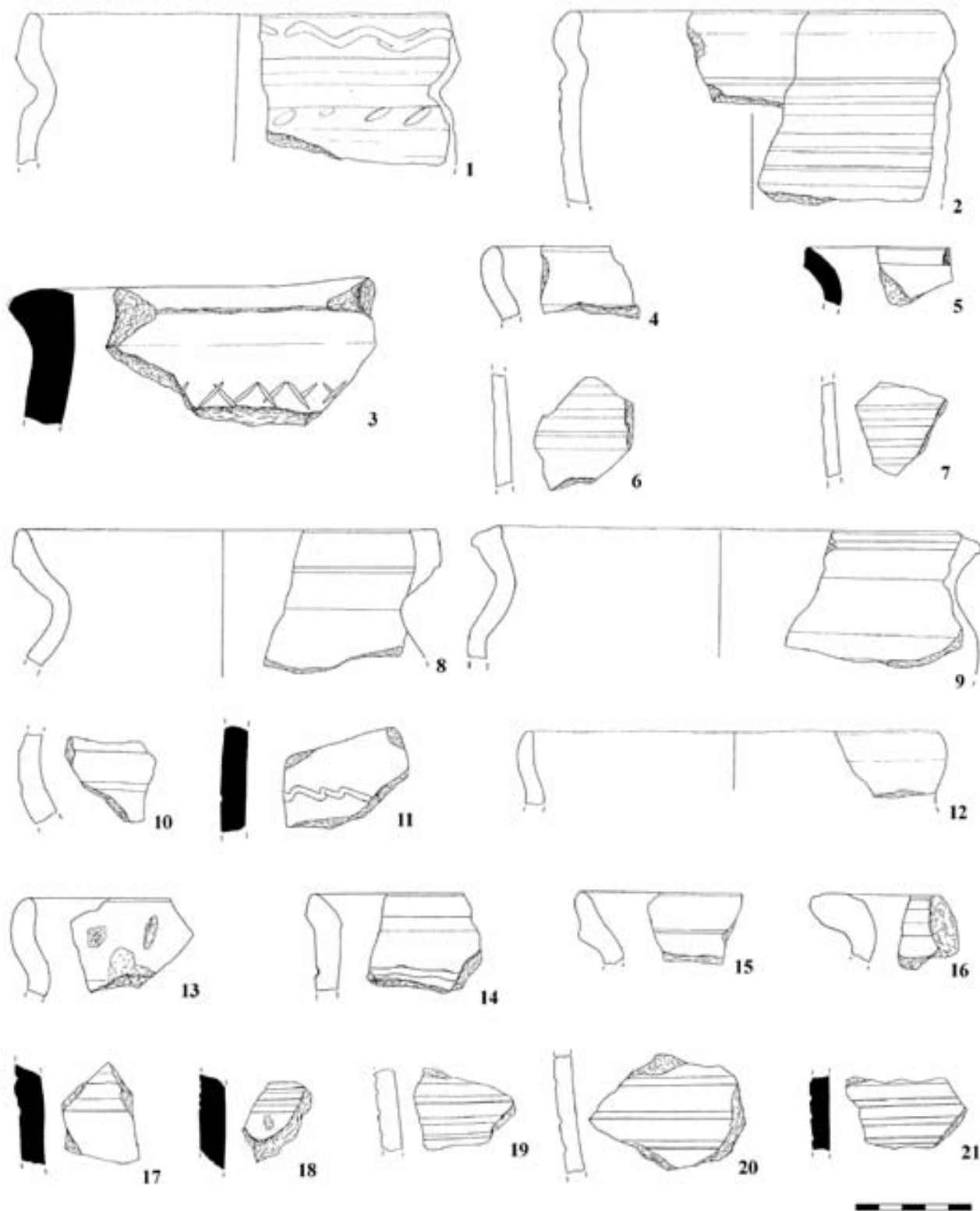
Obr. 9: Výzkum A70/02, Nemocnice Milosrdných bratří: 1–14 s. j. 1116, 15 s. j. 102, 16 s. j. 117, 17–18 s. j. 1115; 13–16 druhotně uložená středohradištní keramika.

Obr. 10: Výzkum A70/02, Nemocnice Milosrdných bratří: 1–17 s. j. 1117.

Obr. 11: Výzkum A70/02, Nemocnice Milosrdných bratří: 1–7 s. j. 1121, 8–13, s. j. 1136, 14–17 s. j. 161.

Obr. 12: Výzkum A98/03, kabelovod Vídeňská, 1–4 zásyp pece s. j. 101, 5–6 s. j. 109, 7 s. j. 104 (méně průkazné situace). Výzkum A31/05, Nemocnice Milosrdných bratří – 2. etapa, 8–10 s. j. 106 (zásyp obilnice), 11 s. j. 113 (druhotně uložená). Výzkum A154/97, jižní křídlo konventu milosrdných bratří, 12, 19 s. j. 132 (mladohradištní kulturní vrstva), 13 s. j. 101 (druhotná poloha), 14, 17, 21 s. j. 130 (mladohradištní kulturní vrstva), 15 s. j. 153 (mladohradištní kulturní vrstva), 16 s. j. 107 (zásyp rozsáhlého výkopu), 18 s. j. 106 (vrstva nad s. j. 107), 20 s. j. 112 (mladohradištní kulturní vrstva).

